

l'Abellerol

Migració de rapinyaires a través dels Pirineus catalans

En aquest treball el coordinador del projecte Pernis analitza els resultats obtinguts en el seguiment d'aus planadores a Catalunya durant el pas postnupcial de 2005 i el prenupcial de 2006. Els resultats preliminars d'aquest estudi indiquen diferències entre ambdós passos amb una major pas pel centre a la tardor, i més abundant per la franja costanera a la primavera.

Jordi Rojals

L'ICO coordina un seguiment estandarditzat de la migració postnupcial de rapinyaires i altres aus planadores a diferents punts de la geografia catalana des de l'any 2003 (projecte Pernis), amb cinc localitats estratègicament situades en passos transpirinencs de la zona central i occidental. A la vegada, la primavera de 2006 es va fer un seguiment força acurat de la migració prenupcial de rapinyaires a través de diferents punts dels Pirineus catalans, especialment en el seu vessant més oriental, les serres de l'Albera i el cap de Creus. Aquests dos seguiments estandarditzats ens van permetre analitzar una mica més a fons la migra-

ció de rapinyaires a través dels Pirineus catalans.

Els resultats d'aquest seguiment indiquen que durant la tardor el gruix dels migrants travessen els Pirineus preferentment pels passos centrals, mentre que a la primavera són els passos més orientals els preferits per travessar-los. Tot i que aquest estudi només ha cobert un sol pas de tardor i un de primavera i podria ser que les vies migratòries tinguessin variacions entre anys, les diferències de pas observades són tan marcadades que aquest patró detectat, podria ser un fenomen habitual. Factors com l'orografia, les condicions meteorològiques i la distribució dels corrents tèr-

Sumari

Editorial

El projecte de Decret per a la captura de tords amb vesc i amb filat 2

Notícies 3

- La desaparició dels guarets amenacen els ocells d'ambients agrícoles
- Noves incorporacions a l'oficina tècnica
- Comença la feina de camp del segon any de l'atles dels ocells a l'hivern

Migració de rapinyaires a través dels Pirineus catalans4

Enrique Balcells i Rocamora (1922-2007) patrici barceloní, científic naturalista enciclopedista 7

Seminari sobre el Mosquiter Ibèric (*Phylloscopus ibericus*) 10

Novetats avifaunístiques

- Crònica Ornitològica Abril - Juny 2007 11

Novetats bibliogràfiques

- *The Sound Approach to birding. A guide to understanding bird sound* . 13
- *Fauna vertebrada del Parc Natural de la Serra de Montsant* 14

Agenda 16

mics ascendants han d'incidir sobre aquest comportament.

Aquests resultats preliminars són un primer pas per conèixer com es desenvolupa la migració de rapinyaires i altres planadors a Catalunya, i aporta dades poc conegudes fins ara, especialment del pas primaverall.

l'Abellerol

Butlletí de contacte del
Institut Català d'Ornitologia

núm. 33

estiu / tardor 2007

Comitè Editorial

Raül Aymí
Gabriel Gargallo

Col·laboradors

Oriol Baltà
David Bigas
José Luis Copete
Xavier Ferrer
Eloïsa Matheu
Jaume Orta
Lars Svensson

Disseny i maquetació

Lluc Julià

Edita

Institut Català d'Ornitologia

Museu de Zoologia
Passeig Picasso, s/n
08003 Barcelona
Tel.: 93 458 78 93

C/ Girona, 168, ent. 5a
08037 Barcelona
Tel.: 93 458 78 93

Correu electrònic: ico@ornitologia.org
Pàgina web: www.ornitologia.org

L'Institut Català d'Ornitologia (ICO) és una entitat constituïda amb la finalitat de promoure l'estudi i seguiment de les poblacions d'ocells que nien, migren o hivernen a Catalunya, així com de fomentar la seva conservació.

© 2007 Institut Català d'Ornitologia
Dipòsit Legal: 12371-01
ISSN: 1579-3400
Impressió: Gràfiques Barceloneta

Les opinions dels autors de les col·laboracions que apareixen en aquest butlletí corresponen exclusivament al seu criteri personal, excepte les que siguin en el seu caràcter de directius de l'ICO.

EDITORIAL

El projecte de Decret per a la captura de tords amb vesc i amb filat

La regulació de les activitats cinegètiques al nostre país continua sent una assignatura pendent. La informació sobre el desenvolupament de les activitats cinegètiques a casa nostra és escassa i fragmentària i l'administració sembla que no acaba de trobar la forma de posar ordre a una activitat que encara es duu a terme com fa més de 30 anys, sense considerar que la nostra realitat ambiental, social, política i legal ha canviat molt. Un exemple d'això el tenim en l'intent de regulació de la caça amb barraca i filat que ha s'ha fet recentment.

El passat 8 d'agost de 2007 el DOGC núm. 4943 publicava l'anunci d'informació pública del projecte de Decret pel qual es regulava l'autorització excepcional per a la captura de túrdids amb els mètodes tradicionals del vesc i del filat, i d'una correcció d'errades d'aquest mateix document en data del 16 d'agost al DOGC núm. 4948. Aquest projecte va propiciar una ràpida resposta social que ha posat de manifest la inadequació tècnica i legal del projecte i que ha desembocat en la seva retirada.

Resulta sorprenent la manca d'informació que hi ha sobre la incidència d'aquesta modalitat de caça en les pròpies poblacions de tords i sobre altres espècies que es capturen de forma accidental. Tanmateix, se sap que la caça de tords amb vesc genera milers de captures d'espècies protegides. L'any 2001 la nostra associació ja va elaborar un primer llistat d'espècies que són víctimes accidentals d'aquest tipus de caça en base a les dades aplegades als fixers de l'associació sobre causes de mortalitat. Aquest llistat donava un total de 40 espècies no cinegètiques que es capturaven regularment, de les quals 28 es capturen durant la migració i 12 són espècies sedentàries. Aquests ocells són teòricament alliberats però, tot i així, estudis recents posen de manifest que entre ells es pot produir una alta mortalitat. Durant la manipulació, molts ocells perden plomes i això limita la seva capacitat pel vol. Les plomes envescades, fins i tot netejades amb dissolvents, perden impermeabilitat; a més els dissolvents poden produir efectes narcòtics i tòxics per inhalació i tots aquests aspectes, en conjunt, fan que la seva mortalitat sigui potencialment elevada. Així ho constaten estudis com el portat a terme pel Instituto de Investigación en Recursos Cinegéticos (IREC) el 2005 que van testar els efectes d'un dissolvent usat sovint pels caçadors per netejar el plomatge d'ocells envescats. Les seves conclusions van subratllar l'existència d'efectes nocius des d'un punt de vista fisiològic, etològic i patològic que poden augmentar la mortalitat dels ocells un cop alliberats.

Sense l'estudi de variables com la mortalitat i l'efecte real de l'activitat sobre les poblacions de tords i sobretot de les espècies protegides que es capturen accidentalment és impossible regular una modalitat de caça que no és selectiva i que pot tenir efectes negatius importants sobre l'avifauna, tant migratòria com a resident. Només cal esperar que l'administració prengui bona nota del que ha passat i miri de regular amb base científica unes activitats cinegètiques que, ara per ara, no estan adequades als nostres temps.

NOTÍCIES

La desaparició dels guarets amenacen els ocells d'ambients agrícoles

Els acords recents dels ministres d'agricultura en matèria de la PAC suposen una greu amenaça per als ocells d'ambients agrícoles que necessiten dels guarets com a zona d'alimentació, refugi i descans.

Recentment, dins el marc de la Política Agrària Comuna, els ministres d'agricultura dels diferents estats membres de la UE han aprovat que la tardor de 2007 i la primavera del 2008 es podran sembrar de cereals les terres que estaven sotmeses al guaret obligatori, amb la finalitat d'augmentar l'oferta i palliar la pujada de preus del cereal. L'elevat preu del cereal juntament amb la retirada de l'obligatorietat del manteniment dels guarets provocarà, amb gairebé tota seguretat, la seva pràctica desaparició a Catalunya.

Aquesta mesura tindrà importants conseqüències per a la conservació de gran part de la fauna i flora més representativa dels ambients agrícoles. Més concretament, diversos estudis demostren que els ocells dels conreus són el grup avifaunístic amb una major regressió, tant a nivell europeu com a casa nos-

Gerard Bota

Els guarets són imprescindibles per a la conservació de diverses espècies d'ocells.

tra, i que els guarets són peces claus per al manteniment de les seves poblacions. Tot i que la majoria d'aquestes espècies es veuran afectades per aquesta mesu-

ra, és en el grup dels ocells esteparis on les conseqüències poden ser més dramàtiques.

Comença la feina de camp del segon any de l'atles dels ocells a l'hivern

El pròxim dia 15 de novembre comença el segon any de mostratge de l'Atles dels ocells de Catalunya a l'hivern 2006-2009. Si encara no t'has decidit, t'animem a que hi participis mitjançant el mostratge d'algun dels quadrats o dels itineraris SOCC que encara resten sense cobrir. A més, totes les observacions d'ocells que facis entre el 15 de novembre i el 15 de febrer a Catalunya també seran de gran utilitat per a l'atles, per la qual cosa és molt important que aprofitis qualsevol sortida i anotis les observacions a les fitxes complementàries. Per a més informació, pots posar-te en contacte amb Santi Guallar al telèfon 93 458 78 93 o a l'adreça de correu electrònic atles@ornitologia.org

Noves incorporacions a l'oficina tècnica

Un cop finalitzats els processos de selecció de personal que van tenir lloc durant l'estiu, s'han incorporat a l'Oficina Tècnica de l'ICO dues noves persones. L'Anna Dalmau s'encarregarà de coordinar el projecte Orenetes. L'Anna és llicenciada en biologia i ciències ambientals i té força experiència en el treball amb grups escolars i centres educatius. En Javier Quesada, per la seva banda, ha estat la persona escollida per ocupar la plaça d'investigador de l'àrea d'ornitologia aplicada. Durant els darrers deu anys, en Javier ha estat desenvolupant feines de recerca, especialment dins de projectes de biologia bàsica i aplicada i, darrerament, estava fent tasques d'analista de dades i d'assessor en disseny experimental. Finalment, cal assenyalar que el Marc Anton, que ja estava treballant a mitja jornada a l'Oficina, ha estat seleccionat per desenvolupar les tasques de suport temporal a l'àrea d'ornitologia aplicada.

PROJECTES DE L'ICO

Migració de rapinyaires a través dels Pirineus catalans

La migració de rapinyaires i altres aus planadores (cigonyes i grues) a través del territori català és un fenomen encara poc estudiat. En aquest article es fa una anàlisi preliminar del que ha estat el seguiment efectuat durant la tardor de 2005 i la primavera de 2006 en diversos punts estratègics del Pirineu català.

La geografia de Catalunya, amb els Pirineus fent de barrera al nord del país, suposa una oportunitat única per estudiar com les aus planadores (cigonyes i grues) travessen una gran barrera orogràfica. Segons han demostrat diversos estudis, durant les migracions, els rapinyaires tendeixen a seguir les carenes de les serres que tenen una orientació nord-sud, mentre que quan troben una barrera muntanyosa en sentit oest-est tenen tendència a buscar punts òptims per a travessar-la, tant a través de colls com esquivant-la a través d'altres vies alternatives (Bildstein 2006).

A Catalunya es coneixen els patrons generals d'algunes espècies gràcies al seguiment de la migració de rapinyaires, tant a la primavera com a la tardor (González-Prat 1999, Trabalón 2002, Del Amo *et al* 2003, Dalmau & Nicolau 2005, Herrando & Baltà 2005, Baltà *et al* 2006). Tradicionalment, se sap que la part oriental dels Pirineus és una bona zona durant el pas primaveral, mentre que la zona central dels Pirineus és més utilitzada durant el pas de tardor.

L'ICO coordina un seguiment estandarditzat de la migració postnupcial de rapinyaires i altres aus planadores a diferents punts de la geografia catalana des de l'any 2003 (projecte Pernis), amb cinc localitats estratègicament situades en passos transpirinencs de la zona central i occidental. A la vegada, la primavera de 2006 es va fer un seguiment força acurat de la migració prenupcial de rapinyaires a través de diferents punts

Águila pescadora
Pandion haliaetus

Jordi Rojals

dels Pirineus catalans, especialment en el seu vessant més oriental, les serres de l'Albera i el cap de Creus. Aquests dos seguiments estandarditzats ens van permetre analitzar una mica més a fons la migració de rapinyaires a través dels Pirineus catalans.

Els resultats d'aquest seguiment indiquen que durant la tardor el gruix dels migrants travessen els Pirineus catalans preferentment pels passos centrals, mentre que a la primavera són els passos més orientals els preferits per travessar-los.

Pas postnupcial

Durant la tardor de 2005 (10 jornades matinals del 15 d'agost al 21 d'octubre) es va estudiar la migració postnupcial de rapinyaires en 10 estacions situades a l'eix pirinenc català: una estació (el Cadí), localitzada al vessant nord de la serra del Cadí i mirant al riu Segre (Alt Urgell); i 9 estacions al sector més orien-

tal de la serralada (d'oest a est: Portús, Requesens, Baussitges, coll de Plaja, la Balmeta, Montperdut, Portbou, pla de les Taulles i puig de Culip), a la serra de l'Albera i el cap de Creus (Alt Empordà).

El principal gruix de la migració postnupcial de rapinyaires es va detectar al sector central, amb una diferència molt important respecte del sector oriental quant a volum de migrants (Taula 1, Figura 1). A les 9 estacions del sector oriental es van censar una mitjana de 3,3 exemplars per estació i jornada i 25 taxons diferents, mentre que a l'estació situada al sector occidental dels Pirineus es van censar 53,7 exemplars per jornada, amb un total de 14 taxons diferents.

Aquestes dades suggereixen que durant la tardor els rapinyaires que baixen per la plana de Rosselló es canalitzen principalment cap al sud-oest a través de les valls dels rius Tet i Tec, camí que els portaria cap a la zona central dels Pirineus catalans. Un cop a Catalunya, sembla que el gruix segueix per les valls dels rius Segre i Ter. Un dels passos transpirinencs més importants és el format per la vall del Tet, a la Catalunya Nord, i el Segre, al Principat. Aquestes valls fluvials formen un corredor migratori d'orientació nord-est/sud-oest entre les comarques del Conflent, la Cerdanya i l'Alt Urgell. Un altre pas transpirinenc molt ben definit, i paral·lel al Tet-Segre però més a l'est, és el que uneix la vall del Tec, a la Catalunya Nord, i la del Ter, al Principat. Pel vessant oriental dels Pirineus el pas és comparativa-

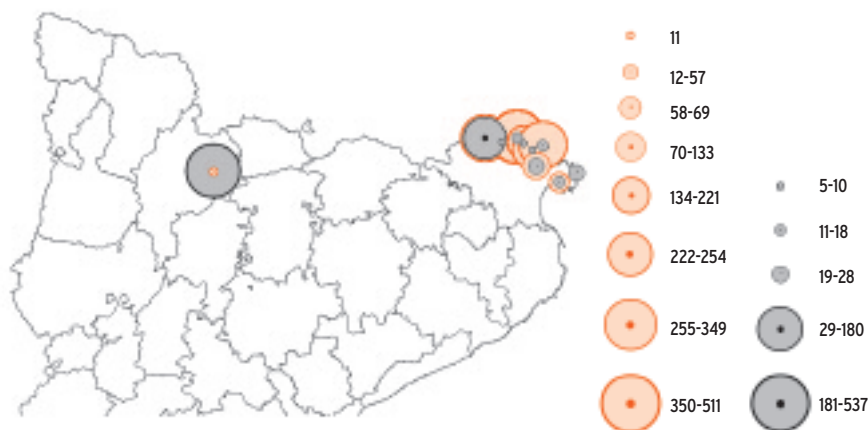

Figura 1. Distribució geogràfica de les observacions per sector durant el seguiment de la migració postnupcial (en taronja) i prenupcial (en gris) de rapinyaires i altres aus planadores (cigonyes i grues) als Pirineus catalans durant la tardor de 2005 i la primavera de 2006. El sector central inclou les dades recollides en una estació de seguiment situada a l'Alt Urgell; el sector oriental recull les de 9 estacions de seguiment situades entre el coll de Portús i el mar, a l'Alt Empordà.

ment molt inferior i es concentra, principalment, a través del coll del Portús, que separa la serra de Salines, a l'oest, de la serra de l'Albera, a l'est

Durant la tardor, les espècies més abundants que van travessar pel sector central van ser l'aligot vesper *Pernis apivorus* (78,4% dels exemplars), l'esparver comú *Accipiter nisus* (9,4% dels exemplars), l'àliga marcenca *Circaetus gallicus* (5,2% dels exemplars) i el milà negre *Milvus milvus* (3,5% dels exemplars). Les més abundants que ho van fer pel sector oriental van ser la cigonya blanca *Ciconia ciconia* (24,0% dels exemplars), l'arpella vulgar *Circus aeruginosus* (21,3% dels exemplars), l'àliga calçada *Hieraetus pennatus* (11,8% dels exemplars) i l'aligot vesper *Pernis apivorus* (7,1% dels exemplars).

Pas prenupcial

Durant la primavera de 2006 (13 jornades matinals de l'1 de març al 31 de maig) es va estudiar la migració prenupcial de rapinyaires en les mateixes 10 estacions. El principal gruix de la migració es va detectar al sector oriental amb una diferència molt important respecte del sector occidental quant a volum de migrants i quant a diversitat d'espècies (Taula 2, Figura 1). A les 9 estacions del sector oriental es van censar una mitjana de 18,4 exemplars per

estació i jornada de seguiment (96%), de 28 taxons diferents, mentre que a l'única estació situada al sector occidental es van censar només 0,8 exemplars per jornada de seguiment (4%), de 7 taxons diferents.

Aquestes dades suggereixen que durant la migració prenupcial el gruix de rapinyaires migrants travessen els Pirineus catalans pel seu vessant més oriental i passen a França a través dels diversos collets dels massissos de l'Albera i el cap de Creus: coll del Portús, coll de l'Auleda, coll de les Eres, coll de Plaja, coll de Banyuls, coll del Torn, coll de Taravaus, i per la mateixa costa. En fort contrast amb el que passava en el pas postnupcial, en el sector central el pas primaveral és molt inferior, i només uns pocs individus van utilitzar els passos tradicionals de tardor per anar a les seves àrees de cria del nord.

Durant la primavera, les espècies més abundants que van travessar pel sector central van ser l'aligot vesper *Pernis apivorus* (27,3% dels exemplars), el milà reial *Milvus milvus* (18,2% dels exemplars) i l'esparver comú *Accipiter nisus* (18,2% dels exemplars). Les més abundants que ho van fer pel sector oriental van ser l'aligot vesper *Pernis apivorus* (32,7% dels exemplars), el milà negre *Milvus migrans* (21,9% dels exemplars), l'àliga marcenca *Circaetus gallicus* (8,6%

Espècie	Occidental	Oriental
<i>Ciconia nigra</i>		4
<i>Ciconia ciconia</i>		71
<i>Accipitridae</i>	3	1
<i>Pernis apivorus</i>	421	21
<i>Milvus migrans</i>	19	2
<i>Milvus milvus</i>	3	0
<i>Gyps fulvus</i>		1
<i>Circaetus gallicus</i>	28	11
<i>Circus sp.</i>	1	4
<i>Circus aeruginosus</i>	1	63
<i>Circus cyaneus</i>		5
<i>Circus pygargus</i>	1	5
<i>Accipiter gentilis</i>		3
<i>Accipiter nisus</i>	50,5	16
<i>Buteo buteo</i>	2,5	9
<i>Aquila sp.</i>		1
<i>Hieraetus pennatus</i>	1	35
<i>Pandion haliaetus</i>		4
<i>Falco sp.</i>	1	1
<i>Falco tinnunculus</i>	3	11
<i>F. tinnunculus-F. naumanni</i>		7
<i>Falco columbarius</i>		1
<i>Falco subbuteo</i>	2	2
<i>Falco eleonorae</i>		4
<i>Falco peregrinus</i>		3
No identificat		11
Total sector	537	296
Individus / estació i dia	53,7	3,3
Diversitat sector	14	25

Taula 1. Nombre d'exemplars de cada espècie comptats per sector durant el seguiment de la migració postnupcial de rapinyaires i altres aus planadores (cigonyes i grues) als Pirineus catalans durant la tardor de 2005. El sector occidental inclou les dades recollides a una estació de seguiment situada l'Alt Urgell; el sector oriental recull les dades de 9 estacions de seguiment situades entre el coll de Portús i el mar a les serres de l'Albera i el cap de Creus.

dels exemplars), l'arpella vulgar *Circus aeruginosus* (6,0% dels exemplars), el xoriguer comú *Falco tinnunculus* (5,3% dels exemplars), i la cigonya blanca *Ciconia ciconia* (4,7% dels exemplars).

Discussió

Atenent-nos als resultats obtinguts durant aquest seguiment, sembla que durant la migració postnupcial el gruix de rapinyaires i altres aus planadores utilitzen molt més els passos centrals dels Pirineus catalans que els orientals, mentre que durant el pas primaveral ho fan al revés. Cal tenir present que aquest estudi només ha cobert un sol pas de tardor i un de primavera i que podria ser

PROJECTES DE L'ICO

Raül Miralta

Aligot vesper
Pernis apivorus

que les vies migratòries tinguessin variacions entre anys. Tot i això, les diferències de pas observades són tan marcadament i atanyent que en general el comportament migratori es basa en un component genètic (Berthold 2001) aquest patró detectat, podria ser un fenomen habitual.

Hi ha diferents causes molt interrelacionades que podrien explicar aquest comportament. D'una banda, una de les suposades causes que fa que les rapinyaires travessin els Pirineus catalans per un sector o altre és l'orografia del terreny. És ben sabut que les aus planadores durant la migració seleccionen positivament les planes i valls per dues causes: és on hi ha menys obstacles geogràfics per superar i és on es generen més corrents tèrmics. A la vegada, quan troben serralades baixes en el sentit de la migració les utilitzen com a referències visuals de la ruta que han de seguir (Bildstein 2006).

Una altra causa molt lligada amb la geografia és la de les condicions meteorològiques i, més concretament, la distribució geogràfica dels corrents tèrmics i el *winddrift* o deriva provocada pels vents dominants. El tipus de vol planador que caracteritza a la majoria d'espècies de rapinyaires, grues i cigonyes migrants fa que siguin molt sensibles a la distribució dels corrents ascendents d'aire calent que utilitzen a manera d'ascensors poder guanyar altura fàcilment.

Està demostrat que les aus planadores busquen aquests corrents per tal d'aconseguir l'altura necessària per poder estalviar energies i superar els obstacles geogràfics (carenes muntanyoses i masses aquàtiques; Alerstam 1982). La força i direcció dels vents dominants en el trajecte de les aus planadores migrants provoquen el fenomen del *winddrift*. Moltes aus planadores durant la migració es deixen arrossegar pels vents dominants i "deriven" cap a la direcció d'aquests. Normalment recuperen la direcció adequada cap als seus destins en la part final del viatge (Bildstein 2006).

Aquests resultats preliminars són un primer pas per conèixer com es desenvolupa la migració de rapinyaires i altres planadors, i aporta dades poc conegudes fins ara, especialment del pas primaveril. Confiam que aquestes dades esperonin nous estudis els pròxims anys. Aquest treball no hauria estat possible sense la inestimable i desinteressada col·laboració dels ornitòlegs participants en el projecte PERNIS.

ORIOL BALTÀ
info@ornitologia.org

Referències

- Alerstam, T. 1982. *Bird Migration*. Cambridge: Cambridge University Press.
Baltà, O., Estrada, J., Herrando, S. & Pedrocchi, V. 2006 *Estudi de la migració de rapinyaires i altres planadors a través de l'Albera i el cap de Creus*. Pas

Espècie	Occidental	Oriental
<i>Ciconia ciconia</i>		102
Accipitridae		17
<i>Pernis apivorus</i>	3	702
<i>Pernis-Buteo</i>		10
<i>Milvus sp.</i>		3
<i>Milvus migrans</i>		471
<i>Milvus milvus</i>	2	16
<i>Gyps fulvus</i>		75
<i>Circaetus gallicus</i>	1	185
<i>Circus sp.</i>		2
<i>Circus aeruginosus</i>	1	129
<i>Circus cyaneus</i>		7
<i>Circus pygargus</i>		14
<i>Accipiter sp.</i>		1
<i>Accipiter gentilis</i>		7
<i>Accipiter nisus</i>	2	70
<i>Buteo buteo</i>	1	73
<i>Hieraaetus pennatus</i>		19
<i>Pandion haliaetus</i>		13
<i>Falco sp.</i>		4
<i>Falco naumanni</i>		1
<i>Falco tinnunculus</i>	1	113
<i>F. tinnunculus-F. naumanni</i>		32
<i>Falco vespertinus</i>		1
<i>Falco subbuteo</i>		50
<i>Falco eleonora</i>		1
<i>Falco peregrinus</i>		6
No identificat		25
Total sector	11	2.149
Individus / estació i dia	0,8	18,4
Diversitat sector	7	28

Taula 2. Nombre d'exemplars de cada espècie comptats per sector durant el seguiment de la migració prenupcial als Pirineus catalans durant la primavera de 2006. El sector occidental inclou les dades recollides a una estació de seguiment situada a l'Alt Urgell; el sector oriental recull les dades de 9 estacions de seguiment situades entre el coll de Portús i el mar a l'Alt Empordà.

postnupcial de 2005 - Pas prenupcial de 2006. Informe inèdit.

Berthold, P. 2001. *Bird migration: A general study*. Oxford: Oxford University Press.

Bildstein, K.L. 2006. *Migrating raptors of the world: their ecology and conservation*. Cornell: Cornell University Press.

Dalmat, J. & Nicolau, J. 2005. La migració de rapinyaires pel Cadí. *El Picot Negre* 6: 9-11.

Del Amo, R.; Peris, A. & Bertran, J. 2003. *La migració de rapinyaires al Parc del Garraf (1996-2002) en IV Trobada d'Estudiosos del Garraf*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

Herrando, S. & Baltà, O. 2005. Primers resultats del programa PERNIS. *L'Abellerol* 25: 4-8.

Trabalón, F. (2002). *Estudi sobre la migració postnupcial de rapinyaires al PNZVG. Any 2002*. Informe inèdit.

REPORTATGE

Enrique Balcells i Rocamora (1922-2007) patrici barceloní, científic naturalista enciclopedista

El 5 de febrer del 2007 traspassà el Dr. Enrique Balcells i Rocamora, després de gairebé 60 anys dedicat a la recerca de les ciències naturals. En Xavier Ferrer fa un retrat biogràfic sobre la seva persona, com a investigador i, especialment, en la seva aportació a l'ornitologia catalana.

Soci fundador de la Sociedad Española de Ornitología, el Dr. Balcells, juntament amb els també fundadors, el fisiòleg Dr. Josep Planas i Mestres (1926-1995) i l'ecòleg Dr. Margalef i López (1919-2004), constituïen el nucli acadèmic de la "Sección Regional Catalana", la qual recolzaren, en la seva primera dècada d'existència amb conferències i cursos. El Dr. Balcells fou qui més s'implicà en el suport a la Regional, ja que en fou vocal (del 1955 al 1965), vicepresident (del 1966 al 1969) i president; del 1970 al 1973. També el 1962 fou membre del comitè de redacció de la revista *Ardeola*.

Sobre el Dr. Balcells ja s'han publicat alguns treballs (García Ruiz 2007, Martínez Rica 2007) i també apareix fugaçment amb pseudònim a l'autobiografia novel·lada de Ferrer Lerín (2005). El present article es concentra en el paper que va jugar per a l'ornitologia catalana.

Biografia

Nascut a Barcelona el 21 de març de 1922 en el si d'una família de grans propietaris, va decidir estudiar biologia malgrat la incomprensió del seu pare que veia poc futur en la decisió del seu fill. La seva elecció fou deguda al seu esperit tenaç i emprenedor, que el dugué a la recerca científica i a fundar, a Jaca el 1963, el "Centro Pirenaico de Biología Experimental" (del CSIC), que des del 1985 passà a denominar-se "Instituto Pirenaico de Ecología". Era de complexió massissa, cap de forma quadrada,

característic bigotet dels anys cinquanta, barroc en la parla, escriptura i dibuix però, per contra, de signatura clara i senzilla. Es caracteritzà per ser un cavaller entusiasta, treballador infatigable, amb rigor i a voltes tossut, una mica cor-

Enrique Balcells, en primer pla a la dreta, durant una excursió a la Ricarda el 16 de març de 1958 (arxiu X.Ferrer).

có, molt formalista, sorneguer, retret, de "conviccions fermes darrera el qual hi havia una gran sensibilitat i generositat, característica sovint mal compresa per les persones que freqüentava, ja que sovint s'aïllava amb una cuirassa. Així doncs, no era estrany que financés amb els seus propis diners la compra d'aparells, la realització de viatges d'estudi o fins i tot el propi Centre de Jaca quan feia falta.. Contrastava la seva situació benestant i l'alta posició acadèmica assolida amb el seu manifest grau d'austeritat personal voluntàriament escollit" (J. Serra com. pers.). La seva marcada ideologia catòlica molt propera a l'Opus Dei el distanciava de gent molt valuosa des del punt de vista científic. Aquesta ideologia va cons-

tituir el seu gran problema a l'hora de seleccionar els seus alumnes, ja que mai no va entendre que no necessàriament el bon científic havia de tenir les mateixes creences religioses que ell (A. Palanca com.pers.). Al Dr. Balcells li agradava molt anar al camp i conèixer la natura de primera mà. Morí solter a Jaca als 84 anys d'edat.

Vida científica

La llarga vida científica del Dr. Balcells fou polifacètica i enciclopedica. És llicencià en Ciències Naturals per la Universitat de Barcelona, el 1943, i es doctorà per la Universitat de Madrid el 1950. Una primera part dels seus

interessos foren els estudis fisiològics i autoecològics d'insectes. En un segon període, més faunístic, estudià els vertebrats terrestres, especialment l'herpetofauna (en el tema dels amfibis fou innovador a Espanya) i els quiròpters, no endebades se'l considera el creador i impulsor del coneixement científic dels ratpenats a Espanya; però també publicà sobre ocells i mamífers en general. Finalment, en un tercer període es concentrà més en l'ecologia, amb un especial interès sobre les relacions de l'home amb els ecosistemes de muntanya (García Ruiz 2007). A més publicà puntualment sobre zoogeografia, embriologia, etnografia, bioclimatologia, fisiologia de peixos, malacologia i limnologia. Amb el Dr. Ramon Margalef, amb qui compartia unitat de recerca a la Universitat de Barcelona, féu campanyes a Mallorca (Bonnín 1994) i publi-

caren plegats un treball sobre crustacis de Guipúscoa. El Dr. Balcells obtingué una sòlida formació científica entre 1945 i 1957 amb més de 14 mesos d'estada a centres científics de l'estranger, principalment a Suïssa (diversos centres en especial a Basilea i Ginebra), la Sorbona (París) i l'Havana així com estades menors a Wisconsin, Chicago, Nova York, Brusselles, Nàpols, etc. La seva sòlida posició econòmica li permeté viatjar molt i intercanviar informació amb molts col·legues estrangers. Ell deia que en aquells temps a Espanya solament podien fer ciència els rics. Aquesta independència econòmica i del *establishment* acadèmic li comportà les conegudes enveges hispàniques d'alguns científics, que li bloquejaren l'accés al cos del professorat universitari malgrat la seva vàlua i els més de 20 anys de servei com a professor contractat.

El Dr. Balcells tenia una important dèria per la interdisciplinarietat i la seva feina principal fou la de gestor, difusor i impulsor d'activitats de ciències naturals i creador d'infraestructures adients. També el Dr. Balcells tingué una presència important en organismes nacionals i internacionals relacionats amb la zoologia, l'ecologia i la conservació de la natura. Ho explica en la plana 5 del seu C.V. (Balcells 1998). “ (...) *en las dos décadas (1965-1985), dedicadas al trasiego y organización de los servicios e instalación de la Institución del CSIC en Jaca y al desarrollo de otros muchos cargos desempeñados en la administración y política científica general del mismo Consejo, que sin duda han robado la calma del trabajo sosegado, a cambio de sólo mediocre actuación para que otros pudieran dedicarse a ello, de forma -además de incompleta-, deficiente*”. Aquesta aposta decidida per la difusió de les ciències, la creació d'infraestructures i col·leccions bàsiques així com l'impuls d'activitats per recolzar el desenvolupament de les associacions de dilectants de les ciències de la natura, com ara la “Asociación Española de Espeleología

Científica” o la mateixa SEO, feren d'ell un avançat de les ciències naturals a Espanya, fruit del seu coneixement de la xarxa estructural científica a l'estranger.

Activitat ornitològica

El Dr. Balcells no fou estrictament un ornitòleg, sinó que recopilà informació ornitològica pròpia i principalment aliena. Un cas conegut són les seves publicacions amb en Secundino Gallego, bidell de la Universitat de Barcelona, gran coneedor de la fauna de camp

D'esquerra a dreta, Eugenio Morales Agacino, Francisco Bernis i Enrique Balcells durant unes jornades de la Real Sociedad Española de Historia Natural el desembre de 1994 (arxiu RSEHN 1994).

però amb al·lèrgia a l'escriptura. Gràcies al Dr. Balcells es varen poder guardar els coneixements de S. Gallego, en una època òrfena d'informacions ornitològiques catalanes de primera mà. En el seu CV, el Dr. Balcells explica amb claredat aquesta estratègia: “*En la España de los años cincuenta (...) la investigación en Zoología de Vertebrados (...) alcanzaba niveles de real subdesarrollo. (...) La escasez de material archivado y los espacios inmensos vacíos de prospección (...) [obligaba] a plantear la estrategia de estudio (...) multiplicando los prospectores para incrementar la operatividad (...) se intentó buscar la colaboración de aficionados conocedores de la Naturaleza e incrementar su capacidad organizando un intercambio de servicios como (...) pronunciar conferencias (...)*

reuniones de divulgación (...) impulsar cierta coordinación con apoyo en locales del CSIC (...) [mencionar] en los estudios a los recolectores y se les permitía el acceso a las publicaciones como coautores”. Aquesta estratègia, molt clara en el cas de l'ornitologia, tingué la seva màxima expressió en el suport a la *Sección Regional Catalana* de SEO.

Amb la marxa de Frederic Travé a Madrid el 1960, desaparegué la seu de la *Sección Regional*. Llavors fou el Dr. Balcells qui va oferir un despatx a la planta baixa de la seu del Consejo Superior de Investigaciones Científicas de Barcelona. La Regional hi prengué possessió el 20 de novembre de 1960 i romangué a Egipciques 1 fins a la seva autodissolució, el 31 de desembre de 1986. Més important que aquest local gratuït fou la utilització també gratuïta de la sala d'actes, on el Dr. Balcells i el Dr. Español juntament amb la SEO (Salvador Maluquer en concret) organitzaven conferències o projecció de pel·lícules de temàtica naturalista amb predominància d'ocells i també d'entomologia. Les conferències tenien difusió, ja que en fer-se a la seu del CSIC La Vanguardia publicava les corresponents convocatòries. Aquestes conferències serviren per desvetllar moltes vocacions ornitològiques i per aplegar naturalistes en un moment històric orfe d'associacions, activitats i punts de trobada de naturalistes. Per mi aquesta ha estat potser la contribució més important del Dr. Balcells al desenvolupament de l'ornitologia catalana. Ell també ajudà a apujar el nivell ornitològic de la *Sección Regional* mitjançant 14 conferències que dictà entre 1956 i 1964 i que tractaren temes tan diversos com per exemple “*Biología y sistemática de pájaros carpinteros*” (el 14 de febrer de 1957), o “*La Molina y sus aves*” el 26 d'octubre de 1962.

Les publicacions ornitològiques del Dr. Balcells són 37, entre les estrictament ornitològiques i les de miscel·lània amb temàtica d'ocells. La primera feta amb el taxidermista i fundador de SEO,

Les publicacions ornitològiques del Dr. Balcells són 37, entre les estrictament ornitològiques i les de miscel·lània amb temàtica d'ocells. La primera feta amb el taxidermista i fundador de SEO,

Xavier Palaus i Soler és de 1954 i tracta de l'astor als Pirineus. La darrera és de 1975 sobre poblament ornític de dues llacunes navarreses endorreiques. Ja més concretament en relació amb l'ornitologia catalana, en publicà 27 entre llibres i articles, dels quals 9 de divulgació i 18 més pròpiament de recerca. La recerca ornitològica tractà fonamentalment temes biogeogràfics i faunístics, però també incidí sobre biologia de les espècies i fenologia. En extensió, solament 5 foren notes curtes. Les publicacions en la seva majoria les va escriure entre 1960 i 1965. L'any més prolífic fou el 1960, amb 7 treballs (2 divulgatius), xifra de productivitat notabilíssima en aquell temps. La temàtica es reparteix entre les illes Medes (9 treballs), Aigüestortes i altres medis de muntanya (8 treballs), ornitologia de Barcelona i àrea metropolitana (6 treballs) i temàtica diversa (4 treballs).

En una època d'escassetat de revistes, el Dr. Balcells aprofità tots els recursos disponibles; sorprèn la gran varietat que explotà, des de les publicacions científiques con *Ardeola*, *Miscel·lània Zoològica*, *Pirineos*, *Publicaciones del Instituto de Biología Aplicada*, *Actes de les reunions de la CIESMM* (a Mònaco), *Publicaciones del Centro Pirenaico de Biología Experimental*, *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, etc., fins a revistes divulgatives com *Zoo* (parc zoològic de Barcelona), *Speleon*, *Montaña*, *Sinergia* (publicada per la Sociedad General de Farmacia), *San Jorge* (revista oficial de la Diputació de Barcelona) o fins i tot el llibre de la festa major de Torroella de Montgrí. En aquest sentit A. Palanca diu d'ell: "*Rechazó siempre la moda de hacer artículos para cubrir el expediente y no tenía miedo de decir en ellos lo que pensaba aunque fuera arriesgado, lo que le valió numerosas críticas injustas y típicas de científicos subdesarrollados*".

De totes les publicacions destaquem les relatives a la fenologia de migració (Balcells 1961), la dels ocells dels jardins de Barcelona (Balcells i col. 1965) i la dels vertebrats de les illes Medes (Balcells 1964). Precisament el treball

ornitològic més personal del Dr. Balcells fou potser l'estudi del gavià de potes grogues a les illes Medes i alguns materials inèdits de campanyes seves per illes mediterrànies. En efecte, perfectament classificades en el seu despatx, guardava les seves llibretes de camp amb moltes dades inèdites i que avui prenen valor per a la biogeografia històrica espanyola. Per exemple, cap al 1995, li ensenyà a D. R. Vieites una de les llibretes d'aproximadament 1947, pulcra i amb dibuixos, on hi constava l'excursió a les illes Columbrets. Deia que hi havia uns caus on criaven abundantment els ocells de tempesta perquè en aquella època als Columbrets no hi havia rates, o molt poques. És quasi segur que aquesta ha estat la primera constatació de la presència de caus de l'ocell de tempesta a les esmentades illes.

Un apartat important de l'aportació del Dr. Balcells a l'ornitologia catalana fou el seu pas per la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona (UB) com a professor contractat des del 1944 fins el 1967. El Dr. Balcells impartí classes teòriques i pràctiques de moltes matèries com ara Fisiologia, Biologia General o principalment Zoologia de Cordats. També del 1964 fins al 1967 dictà cursos de doctorat. Era el "vertebratòleg" oficial de la Facultat. Estimulà els alumnes a sortir al camp (les pràctiques d'ornitologia es feien amb l'ajut d'en Secundino Gallego), i quan fundà el centre de Jaca, organitzà cursos d'estiu on els alumnes de Biologia podien aprendre-hi tècniques de camp i laboratori, en un moment històric on enlloc d'Espanya hi havia cursos pràctics al camp. Aquesta acció fou paral·lela a la creació d'un llibre en castellà (Nadal i col., 1968), l'ànima del qual fou en Balcells, absolutament novedós per a l'època, que duia claus de determinació per a la major part dels vertebrats d'Espanya i que omplia un forat tècnic enorme, cosa absolutament necessària. Referent al tema docent, A. Palanca el defineix: *Balcells era una persona comprometida con la ciencia, que nos enseñó a todos los que seguimos en la docencia a ser amables*

y atentos con los alumnos y a dedicarles todo el tiempo necesario. Auténtico profesor de investigación (...) sabía qué era investigar y sabía enseñarlo. Finalment, a nivell personal, dins d'aquest apartat docent puc afegir que judicà la defensa de la meua tesi doctoral, una de les vuit a les quals va assistir com a membre de tribunal convidat per la Facultat de Biologia de la UB.

Que aquestes notes serveixin per recordar l'injustament valorat patrici barceloní, que manifestà passió per la zoologia esmerçant la major part del seu temps i patrimoni personal per impulsar, catalitzar i recolzar el coneixement i la difusió de les Ciències Naturals a l'Espanya "anti-natura" de mitjans del segle XX.

Agraïments

Als Drs. Antoni Palanca, Jordi Serra i Jacint Nadal que conegueren molt de prop i durant molts anys el biografiat, per la documentació aportada i per mostrar-ne aspectes humans desconeguts per mi. També agraeixo l'ajut de Salvador Maluquer, David R. Vieites, Josep Maria Camarasa, Mercè Durfort, Joan Maluquer, Joaquim Maluquer, Cristòfol Jordà, Salvador Filella, Montse Ferrer, Alberto Gomis i Antonio Perejón.

Bibliografia

- Balcells Rocamora, E. et al., 1961. Sobre épocas de migración y transhumancia de aves en el NE español. *Ardeola* 7: 5-58.
- Balcells Rocamora, E. 1964. Vertebrados de las Islas Medas. *Publ. Inst. Biol. Aplic. Barcelona* 36: 39-70.
- Balcells Rocamora, E. 1998. *Curriculum vitae*. Manuscrit del 10 de maig de 1998 a Jaca. Arxiu Jacint Nadal i Puigdefàbregas.
- Balcells Rocamora, E. & Doménech, M. 1965. Introducción al estudio de las aves de jardines barceloneses. *Publ. Centro Pirenaico de Biología Experimental* 1(3): 1-58.
- Bonnin, P. 1994. *Ramon Margalef*. Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca.
- García Ruiz, J.M. 2007. El profesor Enrique Balcells Rocamora. *Cuadernos de Investigación Geográfica* 32: 161-165.
- Ferrer Lerin, F. 2005. *Niquel*. Zaragoza: Mira Editores.
- Nadal, J.; Vericat, J.R.; Vidal, A. & Martínez-Rica, J.P. i Balcells, E. 1968. *Guión para trabajos prácticos. Zoología-Cordados*. Publicación Especial del Centro Pirenaico de Biología Experimental, 350 pp. Jaca.
- Martínez Rica, J.P. 2007. Balcells Rocamora, Enrique. *Gran Enciclopedia Aragonesa A Gran Enciclopedia Aragonesa on line*. Disponible a: <http://enciclopedia-aragonesa.com>

CONVOCATÒRIES

Seminari sobre el Mosquiter Ibèric *Phylloscopus ibericus* a Riello (León)

Entre l'11 i el 13 de maig de 2007 es va celebrar a Riello, León, un seminari on es van revisar els coneixements actuals sobre el mosquiter ibèric *Phylloscopus ibericus*.

En aquesta trobada es van presentar els treballs realitzats sobre el mosquiter ibèric per diversos grups i investigadors, així com revisions sobre els problemes d'identificació amb el mosquiter comú *Phylloscopus collybita*, i altres temes relacionats amb aquesta darrera espècie.

La conferència inaugural del seminari va córrer a càrrec dels membres de l'ICO José Luis Copete i David Bigas, que van fer una xerrada sobre la identificació de diverses subespècies de mosquiter comú: *Phylloscopus collybita abietinus*, *P.c. tristis*, els anomenats *tristis-like*, és a dir, mosqueters amb algunes característiques pròpies de *tristis*, però no amb tots els caràcters definitius com per poder identificar-los com a *tristis*, sobre els quals hi ha un debat darrerament entre diversos especialistes (tant sobre els trets morfològics com sobre les veus; vegeu per ex. un article recent a *British Birds* 98(8), de 2005, per Alan Dean i Lars Svensson), i *P.c. brevirostris*, dels quals es van presentar mostres de camp inèdites examinades pels autors.

Una de les xerrades destacades va ser feta pel primer signant, Lars Svensson, qui va fer una explicació de com va fer el seu treball sobre la fórmula discriminant (vegeu *Bull. BOC* 121(4): 281-296) per identificar *ibericus* de *collybita*, i quines mancances té encara el mètode. La seva assistència al seminari tenia per objectiu discutir l'aplicació de la seva fórmula directament en ocells en el camp durant l'anellament (la fórmula està feta amb biometria presa sobre pells), i també pel fet que havia quedat a Madrid amb JLC i DB per anar a examinar, amb ells i Jaime Potti, exemplars de *Ficedula hypoleuca iberiae*, a la població que Potti estudia des de fa més de

José Luis Copete

Els autors d'aquesta nota, David Bigas, Lars Svensson i José Luis Copete.

vint anys a Ayllón (centre d'Espanya).

A la trobada es van presentar resultats ja avançats en publicacions espanyoles recents, especialment les dades obtingudes per A. Onrubia i J.L. Arroyo, sobre *ibericus* examinats al País Basc i a Doñana, així com les dades sobre mudes de primàries ja mostrades per X.M. Carregal, A. Monteagudo i el seu grup gallec, publicades a la *Revista de Anillamiento* 12. Tanmateix aquesta darrera part sobre la muda i la datació va propiciar algun dels debats més interessants del seminari, que en algun moment va ser fins i tot apassionat, i en el qual van intervenir de forma molt activa els sotasignants.

Les xerrades van ser organitzades de forma exemplar pels membres del GIA-León, deixant prou espais entre xerrada i xerrada per a que els assistents marxessin a la taberna propera, El Rincón de Manolo, on es continuaven els debats

o se n'iniciaven d'altres, en una bona atmosfera. Durant els dies del seminari es van fer jornades d'anellament de mosquiter ibèric, en les quals es van poder trampejar alguns exemplars.

Els resultats presentats en aquest seminari es publicaran en forma de llibre en poc temps, previsiblement abans d'acabar l'any (o potser a principis de 2008).

Els sotasignants agraïm als organitzadors del seminari, el Grupo Ibérico de Anillamiento-León, i en concret a Mariano Torres, Nacho Rodríguez i Javi García, la bona organització, el bon ambient, i també la invitació que ens ha permès participar en unes trobades que esperem que continuïn en el futur, sigui sobre aquest tema o sobre d'altres, en els quals ens permet posar en comú experiències de diversos anelladors ibèrics.

LARS SVENSSON, JOSÉ LUIS COPETE
& DAVID BIGAS

NOVETATS AVIFAUNÍSTIQUES

Crònica ornitològica Abril-Juny 2007

Del segon trimestre d'any cal destacar el mes d'abril amb observacions força interessants, especialment al delta del Llobregat amb la primera i segona citació de xarxet alablau i corredor respectivament. En aquest mateix mes a l'Empordà es van fer diverses citacions d'arpella pàl·lida russa i al Besòs es va localitzar una tallareta sarda. Al Pirineu es va observar un voltor negre a l'abril i al maig.

Abril

El primer **xarxet alablau** *Anas discors* del delta del Llobregat es va veure a la maresma de les Filipines entre els dies 6 i 14. El **martinet** 'de la Tancada' (presumible híbrid de martinet blanc amb martinet dels esculls) es va observar un cop més el dia 4. Durant aquest mes es van veure diverses **arpelles pàl·lides russes** *Circus macrourus* a l'Empordà: una el dia 3 a Delfià, un mascle el dia 14 a la closa del Puig; tres exemplars el dia 15, un ex. de segon any i dues femelles com a mínim en el seu tercer any calendari sobre el Matà, i un mascle de tercer any el dia 16 a la platja de Sant Pere Pescador. A Alinyà, Alt Urgell, es va albirar un **voltor negre** *Aegypius monachus* en vol el dia 20, mentre que a l'Empordà, es va veure un **esparver d'espatlles negres** *Elanus caeruleus* a Garriguella el dia 27. El dia 16 es van observar dos **falcons cama-roigs** *Falco vespertinus*, un a cal Tet, delta del Llobregat, i l'altre a l'aeroport del Prat. Durant tot el mes es van efectuar diverses observacions de **rascletons** *Porzana parva* especialment als aiguamolls de l'Empordà amb prop d'una vintena d'observacions, però també amb citacions al delta del Llobregat, delta de l'Ebre i Flix. La **fotja banyuda** *Fulica cristata* 'UT' tornava al delta del Llobregat el dia 8, on apareix regularment des del seu alliberament fa uns anys. Ben a prop, entre els dies 23 i 26, es va veure un adult de **corredor** *Cursorius cursor* a la platja de ca l'Arana, el Prat de Llobregat, Baix Llobregat, el segon que es veu al delta del Llobregat. Aquesta mateixa zona va acollir també un **territ pectoral** *Calidris melanotos* entre els dies 19 i 22, i un **territ becadell** *Limicola falcinellus* el dia 22. A Girona, el mateix **gavià caspi** *Larus cachinnans* de 2n any calendari que s'havia vist el març es va detectar entre els dies 3 i 17 a Pedret, Alt Empordà. A Palamós entre els dies 1 i 6 continuava el **gavinot** *Larus marinus* de primer hivern vist els mesos anteriors. Diferents **xatrac de bec groc** han portat de curcò als ornitòlegs mediterranis aquesta temporada. El dia 23 es va veure el que semblava un **híbrid de xatrac bengalí i bec-llarg** a la platja de ca l'Arana, al delta del Llobregat. Durant la marató ornitològica anual, el dia 29 almenys dos equips varen detectar una **piula grossa** *Anthus richardi* als erms de la Tancada, delta de l'Ebre, a les darres de la seva estada hivernal. La temporada de **cueretes grogues balcàniques** *Motacilla flava feldegg* es va iniciar una mica d'hora, el dia 3, amb un mas-

Ferran López

Corredor *Cursorius cursor*

cle al riu Besòs, a Sant Adrià de Besòs i amb dues més a Campllong, Gironès, el dia 13. També al Besòs, el dia 2 s'havia detectat una raresa extrema: una **tallareta sarda** *Sylvia sarda*, fotografada en un parc litoral després d'una pluja intensa. Va ser d'interès la captura per a anellament d'un **tallarol de garriga balear** *Sylvia cantillans moltonii*, un mascle al Remolar, delta del Llobregat, el dia 21. El dia 5 es va anellar un **mosquiter ibèric** *Phylloscopus ibericus* a l'illa de Buda, delta de l'Ebre, i prop d'allí, a l'Aufacada, es va capturar una **boscarla d'aigua** *Acrocephalus paludicola* el dia 12. Cinc dies més tard, el dia 17, se'n capturava una altra també al delta, al Canal Vell. Entre els dies 16 i 25 es va detectar pas de **bosquetes icterines** *Hippolais icterina* arreu de Catalunya amb un mínim de 11 citacions, la majoria

NOVETATS AVIFAUNÍSTIQUES

ocells anellats a les estacions del delta del Llobregat i aiguamolls de l'Empordà. L'únic **papamosques de collar** *Ficedula albicollis* del mes va ser un mascle anellat el dia 16 a Mornau, Aiguamolls de l'Empordà. A partir del dia 1 es van efectuar algunes citacions de **capsigranys** de la subespècie balear *Lanius senator badius* amb exemplars detectats en pas a Roses, Alt Empordà, el delta del Llobregat i Gallecs. La **cornella enmantellada** *Corvus c. cornix* que es va veure el gener i febrer de 2007 als arrossars de la Gallinera, al PN Aiguamolls de l'Empordà, es va quedar a la plana de l'Empordà la primera meitat d'abril on se la va veure portant branquetes amb una cornella 'normal' tot i que no es va confirmar cap nidificació. Al delta del Llobregat, el primer hivern d'**estornell rosat** *Sturnus roseus* que s'havia vist el passat 12 de febrer a cal Roc i que probablement va hivernar a la zona es va veure un altre cop el dia 25 prop de cal Tet.

Maig

A la bassa de can Llobateres, Sant Celoni es va veure una parella d'**oques egípcies** *Alopochen aegyptiaca*, almenys entre els dies 19 i 24. Al cap de Creus es va observar una **baldriga grisa** *Puffinus griseus* el dia 20. Al delta de l'Ebre el dia 28 es va relocalitzar el presumpte **híbrid de martinets dels esculls i blanc** a la Tancada. Igual que el mes anterior, es va citar un **voltor negre** al Pirineu: aquest cop a Núria, Ripollès, el dia 30. Va ser un bon mes per observar **falcons cama-roigs**, amb observacions al llarg del mes a l'Alt Empordà, el Vallès Oriental, el Baix Llobregat, la Noguera, el Segrià i el Pla de l'Urgell. El dia 2 es va veure el primer **falcó de la reina** *Falco eleonorae* al secà de Balaguer (Noguera). A principi de mes encara es van veure els darrers **rasclerons** als Aiguamolls, amb la darrera citació el dia 5. La platja de ca l'Arana, al delta del Llobregat, continuava amb el degoteig de rareses: entre els dies 28 i 29 es van veure dos **territs pectorals** junts. Al Fangar va aparèixer un **territt becadell** el dia 13, mentre que a principi de mes, almenys entre els dies

Ferran López

Territ pectoral *Calidris melanotos*

5 i 6, va haver un **escurafascons becfi** *Phalaropus lobatus* a la punta de la Banyà. Encara més rara va ser la troballa d'un **somorgollaire** *Uria aalge* prop de la desembocadura del Llobregat que va restar a la zona entre els dies 6 i 23 i el qual es va poder fotografiar. El **gavià caspi** de Pedret es va relocalitzar a la mateixa àrea el dia 15. Relativament a prop, a Mollet de Perelada, es va fotografiar una **cuereta groga balcànica** el dia 8. Sis dies abans se n'havia vista una altra al secà de Balaguer, Lleida. El dia 12 es va anellar un altre mascle de **tallarol de garriga** de la subespècie balear al Remolar, el qual encara estava a la zona el dia 16. El dia 3 es va veure un mascle de **papamosques de collar** a Gavà, delta del Llobregat, Barcelona. A Espot, Pallars Sobirà, es va escoltar un **mosquiter ibèric** cantant entre els dies 12 i 14. El delta del Llobregat va acollir breument una **graula** *Corvus frugileus* el dia 18. La **cornella emmantellada** de l'Empordà es va anar veient per la zona de Sobrestany entre els dies 3 i 5. Una altra segona **cornella** es va veure a l'abocador de Pedret, Alt Empordà, el dia 4. Per acabar d'arrodonir les cita-

cions d'aquesta espècie, es va observar un ocell a cal Tet, delta del Llobregat, el dia 16 volant sobre el riu i anant cap al Tibidabo.

Juny

Al llarg d'aquest mes van sovintejar les observacions de **falcó de la reina**, especialment en localitats litorals, amb un màxim de 10 ocells a Verges, Baix Empordà, el dia 21, però també en els punts tradicionals de l'interior del Solsonès i altres observacions en comarques com la Conca de Barberà. El dia 1 es van observar 4 exemplars de **falcó cama-roig** a Alfès (Segrià) i els dies 2 i 21 un altre exemplar als aiguamolls de l'Empordà. El dia 22 es van anellar dos **ocells de tempesta** *Hydrobates pelagicus* a les Illes Medes. L'híbrid de **martinet dels esculls i martinets blancs** de la Tancada es va tornar a veure el dia 6 i més tard entre els dies 23 i 24. Al Fangar, delta de l'Ebre, el dia 21 es va tornar a citar un **xatrac de bec groc**, el qual encara no se sap ben bé si és un híbrid o una altra cosa.

NOVETATS BIBLIOGRÀFIQUES

Mark Constantine & The Sound Approach

The Sound Approach to birding *A guide to understanding bird sound*

The Sound Approach, Dorset. 192 pp.

A cavall entre les guies de camp i els tractats més científics, aquesta obra omple un buit en les publicacions de divulgació dels cants dels ocells, amb un treball original tant per l'objectiu com per la manera com s'aborden els temes tractats, il·lustrats amb exemples sonors que en la majoria dels casos es poden seguir visualment en forma de sonogrames. El text va acompanyat de 2 CDs amb 198 gravacions

El llibre comença amb unes breus però clares descripcions dels paràmetres que utilitzem per definir les vocalitzacions (i els sons en general): tonalitat, timbre i freqüència, ritme i tempo, amb exemples sonors al CD. Per comprendre (i memoritzar) les vocalitzacions, fins i tot aquelles d'estructura més senzilla, una representació gràfica és de gran ajut. I aquí entren en joc els sonogrames: el lector s'inicia en la seva interpretació tot comparant la senzilla estructura de les vocalitzacions de diferents espècies de mosquiter, per gradualment abordar altres aspectes de la identificació, com són inflexió, modulació, intensitat i estructura, amb la lectura de cants més complexos.

Els capítols posteriors entren a analitzar diferents temes, des de la influència del medi i la distància en la degradació i, per tant, la percepció (i la gravació) i de com els ocells han adaptat els seus cants al medi, repertoris, aprenentatge, subcant, el cant i l'atracció de la parella, femelles que canten, hibridació i cants mixtes, entre d'altres; també altres qüestions com l'excessiva necessitat de classificar les vocalitzacions, l'ús del *playback* i les imitacions.

El mèrit més interessant del llibre és el fet poder escoltar en el CD allò de què l'autor està parlant i en la majoria dels exemples veure la "imatge" del so en particular. Això resulta molt útil quan es comparen estructures i cants diferents. Per exemple, en el capítol 5, es tracta l'aprenentatge del cant i la gradual cristallització, i els problemes d'identificació que aquest procés pot comportar entre el tallarol de casquet i el tallarol gros, o la merla i la griva, entre d'altres. Aquest és un tema molt innovador del qual no se'n parla en publicacions de divulgació i el tractament integrat en facilita enormement la seva comprensió. En el capítol 8 s'aborda la qüestió de com els sons contribueixen a la definició de les espècies: mosqueters, el complex grup dels *Acrocephalus-Hippolais*, i el no menys engrescador dels trencapinyes, amb profusió d'exemples de reclams amb els corresponents sonogrames.

El llibre està molt ben presentat amb belles fotografies i text espaiós que fa atractiva la lectura; el format és apaïsat per oferir sonogrames grans i clars, a color i amb anotacions de gran utilitat. L'index de continguts però no és gaire clar i l'estructura temàtica global de l'obra resulta una mica inconnexa. Escrit en primera persona amb gran, potser excessiva, profusió d'anècdotes i vivències fruit del treball de camp dels autors, presentacions d'altres ornitòlegs, paràgrafs de divulgació científica i reflexions prèvies abans d'introduir els diferents temes, el to que n'esdevé de tot plegat resulta força curiós. El tractament general de l'obra és una mica superficial, sense

entrar massa a fons en alguns dels temes tractats, però aconsegueix fer més atractiu i amable per al naturalista i l'ornitòleg el món sonor dels ocells i dona alhora eines per iniciar-se i comprendre'l.

Les gravacions són de bona qualitat, sense muntatge ni filtres; en alguns casos la presència d'altres ocells dificulta o fa exercitar -segons com es miri- l'escolta. "I don't do calls", que aquí podríem traduir per "passo de cants", frase que obre el primer capítol del llibre, reflecteix una actitud d'alguns ornitòlegs i birdwatchers que probablement va empènyer els autors a escriure aquest llibre: s'intueix una gran passió pel món sonor dels ocells que han volgut transmetre als lectors.

No és una guia, ni un tractat sobre el cant dels ocells; tampoc és un mètode per aprendre a identificar d'oïda. És un llibre pensat per ésser llegit més que consultat, per, com diu el subtítol, *comprendre el cant dels ocells*, tot escoltant els CDs amb auriculars, passar una bona estona i eixamplar les inquietuds dels amants dels ocells. Per tot plegat celebrem l'aparició d'aquesta original publicació.

El llibre està molt ben presentat amb belles fotografies i text espaiós que fa atractiva la lectura; el format és apaïsat per oferir sonogrames grans i clars, a color i amb anotacions de gran utilitat.

L'index de continguts però no és gaire clar i l'estructura temàtica global de l'obra resulta una mica inconnexa. Escrit en primera persona amb gran, potser excessiva, profusió d'anècdotes i vivències fruit del treball de camp dels autors, presentacions d'altres ornitòlegs, paràgrafs de divulgació científica i reflexions prèvies abans d'introduir els diferents temes, el to que n'esdevé de tot plegat resulta força curiós. El tractament general de l'obra és una mica superficial, sense

entrar massa a fons en alguns dels temes tractats, però aconsegueix fer més atractiu i amable per al naturalista i l'ornitòleg el món sonor dels ocells i dona alhora eines per iniciar-se i comprendre'l.

NOVETATS BIBLIOGRÀFIQUES

Barrull, J. & Mate, I. 2007

Fauna vertebrada del Parc Natural de la Serra de Montsant

Col·lecció Guies Temàtiques de la Medusa /Natura. N° 4
Diputació de Tarragona. 277 pp.

La serra de Montsant és una de les unitats més singulars del complex conjunt orogràfic de les serralades costeres catalanes i, més concretament, del seu sector meridional o més aviat occidental: serres del Penedès i de l'Alt Gaià, muntanyes de Prades, serres de Llaberia, Tivissa i Vandellòs, serres de Cardó i del Boix, els Ports, etc.

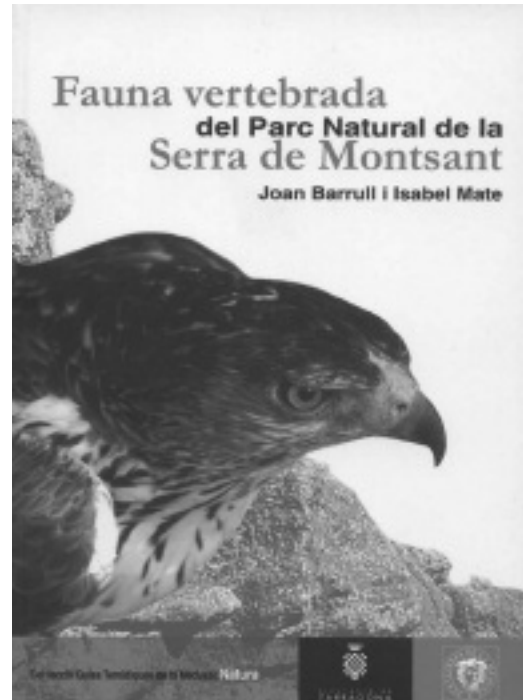
El Montsant ha centrat des d'antic un fort interès excursionista i, fins a cert punt, també científic (en disciplines com la geografia, l'etnologia, la botànica, etc.), així com, a les darreres dècades, algunes campanyes conservacionistes de considerable impacte popular. Les recerques faunístiques, malgrat incloure diversos grups zoològics, havien estat però d'un abast més aviat discret, i encara eren més rares les publicacions editorials que en fessin referència.

En aquest sentit, destacaven més els llibres sobre la flora i la vegetació de la serra, com és el cas de "Montsant. Patrimoni Natural i Paisatge" (2002) i de la molt recent "Flora de la serra de Montsant" (2007), obres, en tots els casos, de Roger Pasqual i Garsaball. Cal assenyalar que el primer d'aquests títols, si bé se centra en les característiques físiques i ecològiques de la serra, en el paisatge i -molt especialment- en la descripció i inventari de les seves comunitats vegetals, també fa propostes de conservació i inclou una petita descripció de la fauna de la serra i llistats de la fauna vertebrada i d'artròpodes.

Recentment ha aparegut, editat per la Diputació de Tarragona, i probablement amb alguna relació amb la creació i funcionament del Parc Natural, un llibre dedicat ja específicament a la fauna: "Fau-

na vertebrada de Parc Natural de la Serra de Montsant", de Joan Barrull i Isabel Mate. Els autors havien realitzat ja diversos estudis faunístics a la zona, particularment pel que fa a l'ictiofauna del riu Monstant i als micromamífers i carnívors de la serra, havent publicat així mateix diferents articles en relació amb els seus treballs.

El llibre consta de dues parts principals. La primera (Marc Sociogeogràfic) introdueix el lector en les característiques geogràfiques i naturals (geologia, clima, vegetació, etc.) del Montsant, assenyalant alhora els condicionaments històrics (implantació de l'home i evolució dels usos humans del territori, etc.) que han conformat de forma decisiva l'estat actual de la serra i el seu entorn; una sèrie de fotografies mostren el paisatge i les activitats humanes a la serra. També s'explica una mica el procés d'elaboració del llibre i es donen consells al visitant interessat en descobrir la fauna del Parc. La segona part (Fauna vertebrada) ocupa la major part del llibre i se centra en els diferents grups de vertebrats (peixos, amfibis, rèptils, ocells, mamífers i ocells), tot dedicant un espai diferenciat a cadascuna de les espècies tractades. En aquest espai, més aviat curt, s'hi indiquen algunes generalitats de cada espècie -totes hi surten il·lustrades amb una fotografia- però, sobretot, apareixen dades sobre la seva distribució i abundància a la serra, sense que hi manquin algunes de les espècies que l'han colonitzada més recentment -o que hi han estat introduïdes-, com seria el cas de la perca americana, el cabirol, la cabra salvatge i la tórtora turca, i d'altres de rares

o de presència poc coneguda, com la salamandra i l'aufrany.

Finalment els autors realitzen un bon conjunt de propostes de gestió, tant de caire molt general com dirigides a espècies i grups faunístics particulars. En general són idees assenyades que serien àmpliament compartides per molts tècnics i gestors de fauna i d'espais naturals. Semblaria però que són defugits alguns temes conflictius (la instal·lació de parcs eòlics, l'expansió i característiques d'alguns conreus, l'augment del sòl urbanitzat i l'extensió i modernització de la xarxa viària, etc.), que sens dubte poden tenir conseqüències en el medi com ja tingué, al seu moment i de forma prou transcendent, la implantació de l'embassament de Margalef.

Tot i que s'aporten força dades concretes sobre un bon conjunt d'espècies (citacions de presència d'espècies escasses o poc habituals, nombre de parelles, etc.) no cal buscar en el llibre un recull molt complet dels coneixements actuals sobre la fauna del Montsant. Sia per

ORYX esponsoritza la secció novetats bibliogràfiques

no haver-hi hagut la voluntat específica de fer una obra molt exhaustiva sinó de caire més divulgatiu, sia per urgències en la seva realització o per qualsevol altra causa, és clar que els autors no han recollit sistemàticament les dades existents sobre la fauna vertebrada del Montsant, moltes de les quals probablement resten encara als quaderns de camp i arxius dels naturalistes que han visitat la serra. Per aquest motiu, els textos de moltes espècies poden semblar insuficients (hi ha espècies montsantines que ni tan sols tenen un text al llibre) i els estatus que se'ls atribueixen (abundància, distribució, evolució històrica) no sempre són prou exactes.

L'apartat corresponent a cada espècie recull, en força casos, un nom local diferent de l'oficial. Aquesta lloable iniciativa es plasma, com a tants altres llibres, d'una manera inapropiada o, si més no, ambigua: no s'indica quan un nom local –per exemple tord, corb, etc.- coincideix plenament amb l'oficial. D'aquesta manera, el lector només pot detectar com a noms locals els que divergeixen de l'oficial i no es pot discriminar si els oficials (escrits en negreta en aquest llibre) són alhora tradicionals i vius a la zona o són desconeguts fora del restringit àmbit dels afeccionats a l'ornitologia. Idealment, amb el nom popular haurien d'indicar-se les localitats de referència,

per bé que això potser seria en tant que resultat d'un estudi més sistemàtic i especialitzat.

En resum, aquest llibre és una obra més aviat de divulgació, amb moltes il·lustracions en color, prou útil per a qualsevol visitant de la serra de Montsant mínimament interessat en la natura i la fauna, i també per al naturalista més expert, per al qual la lectura d'aquest llibre constitueix una bona manera d'introduir-se en el coneixement de la fauna vertebrada local i de les característiques físiques i ecològiques del Montsant.

JAUME ORTA

PETICIONS D'INFORMACIÓ

Dades per a l'Anuari d'Ornitologia 2007

Hores d'ara la majoria dels socis de l'ICO ja heu rebut o esteu a punt de rebre l'anuari de 2006 i ja estem treballant en l'anuari de 2007. Amb la intenció d'avançar el pròxim anuari podeu enviar-nos les observacions més rellevants que tingueu d'aquest any d'acord amb els criteris de selecció que hem emprat en els darrers volums: geogrà-

fic, fenològic, numèric, reproductiu, morfològic, biològic, i/o taxonòmic. També s'agrairà l'enviament de material gràfic, ja siguin dibuixos en blanc i negre o fotos d'espècies poc abundants. Un cop hagueu mirat l'anuari de 2006 també ens podeu enviar els errors i omissions que hi hagueu detectat. Podeu enviar tota aquesta informació a l'adreça anuari@ornitologia.org.

Oryx
La botiga de l'amant de la natura

La millor llibreria de natura amb més de 6.000 títols nacionals i de l'estranger: Poyser, Academic Press, Helm, Pica Press, OUP, CUP, Lynx, Collins, MacMillan, Willmann Bell, BTO ... Òptica terrestre i complements de Swarovski, Kowa, Leica, Nikon, Opticon, Optolyth, Bushnell, ... I tot el necessari per al naturalista de camp: ornitologia, entomologia, botànica, astronomia, menjadores de jardí, caixes niu per a diferents espècies. NOVA SECCIÓ D'ANELLAMENT: pèsols, balances Tanita, alicates Lambournes, regles, peus de rei, xarxes, etc.

NOU CATÀLEG 2003
Demana'l gratuïtament

c/ Balmes, 71
08007 Barcelona
Tel.: 93 418 55 11
Fax: 93 418 81 17
oryx@weboryx.com
www.weboryx.com

AGENDA

CURSOS DE L'ICO

Podeu fer la preinscripció als cursos a través del formulari que trobareu al nostre web (www.ornitologia.org) o posant-vos en contacte directament amb l'ICO. La data límit de preinscripció per a cada curs està fixada als 8 dies naturals abans del seu inici. El nombre de places és limitat. Podeu consultar el programa a www.ornitologia.org/activitats/cursos.htm

Cursos d'introducció a l'anellament

Dirigit a aquelles persones amb coneixements d'ornitologia que vulguin iniciar o ampliar la seva formació en el món de l'anellament.

Can Balasc, Barcelona, Parc de Collserola

CODI CURS: A5

Classe teòrica:

Estació Biològica de can Balasc
(Parc de Collserola, Barcelona)

Dates: 16-17 de desembre

CAMPANYES D'ANELLAMENT

Durant el mes de novembre contiuen actives les campanyes de seguiment de la migració postnupcial que van començar el mes d'agost al del delta del Llobregat, delta de l'Ebre i Flix. Els interessats en participar poseu-vos en contacte amb l'Oriol Clarabuch al tf. 638 06 66 46

SEGUIMENT D'OCELLS COMUNS A CATALUNYA (SOCC) / ATLES DELS OCELLS A CATALUNYA A L'HIVERN 2006-2009

El 15 de novembre va començar el primer període de mostratges per a l'Atlas dels ocells de Catalunya a l'hivern. Encara es pot participar en algun dels mostratges que romanen lliures. Per a qualsevol qüestió podeu posar-vos en contacte amb Santi Guallar (93 458 78 93 / atles@ornitologia.org). De banda dels mostratges de quadrat que van començar el 15 de novembre, l'1 de desembre s'iniciarà el primer període d'hivern del SOCC i del mostratge d'ocells marins. Cal evitar fer les sortides en dies amb condicions meteorològiques adverses: pluja, boira o vent moderat.

FORMULARI DE SUBSCRIPCIÓ PER AL 2007. Vull fer-me soci de l'ICO per al 2007 per la qual cosa rebré: Revista Catalana d'Ornitologia, l'Anuari d'Ornitologia i l'Abellerol. Si us plau afegiu les meves dades al directori de subscriptors.

Tipus de quota¹ Familiar (36,06 €) Nom de la parella _____
 Individual (24,04 €) Menor de 18 anys (12,02 €)² Data naixement: __/__/__ Europa, individual (30 €)

Nom i cognoms _____

Adreça _____ Ciutat _____

Codi postal _____ Tel. _____ Correu electrònic _____

Domiciliació bancària En/Na: _____

Autoritzo el Banc/Caixa: _____

Entitat Agència Control Número de compte

domiciliat a _____ carrer/plaça _____

perquè carregui en aquest compte bancari del qual sóc titular l'import de les quotes anuals que em pertocin com a soci subscriptor de l'Institut Català d'Ornitologia.

Signatura:

_____ a _____ de _____ de 200_____

¹Tots els socis amb domiciliació bancària tindran un 10% de descompte. ²També fins als 23 anys per a estudiants sense ingressos amb justificant.

Institut Català d'Ornitologia
 Museu de Ciències Naturals de la Ciutadella
 Passeig Picasso, s/n
 08003 Barcelona
 Tel.: 93 458 78 93
 Correu electrònic: ico@ornitologia.org
 Pàgina web: www.ornitologia.org

